

Јован Цонић¹
Докторанд,
Правни факултет Универзитета у Нишу

UDK: 271.22(497.11)"1219"
DOI: 10.5281/zenodo.14650016

Прегледни научни чланак

Примљен: 05. 09. 2024.

Прихваћен: 20. 11. 2024.

СТИЦАЊЕ АУТОКЕФАЛНОСТИ СРПСКЕ ЦРКВЕ ЗА ВРЕМЕ ДИНАСТИЈЕ НЕМАЊИЋА

Апстракт: Један од најбитнијих периода у историји српске државе и цркве је управо извојевана црквена аутокефалност 1219. године. У моментима развоја средњовековне српске државности, владарска кућа Немањића је покренула својеврсну дипломатску борбу са циљем добијања потпуне црквене самосталности. На челу ове борбе био је Свети Сава чији су немерљив труд и пожртвованост довели до стицања аутокефалности Српске православне цркве. Овај пут није био лак, пратила су га велика искушења и потешкоће које су мудрошћу српских владара успешно превазиђене. Рад се бави анализом и компарацијом доступне историјско-правне грађе на основу које се долази до одређених оригиналних закључака. Приказ геополитичке ситуације тадашњег Балкана у многоме олакшава разумевање прилика са којима су се државни и црквени великодостојници сусретали. Док је у самом раду приказана и хронолошка анализа догађаја. Кроз цео рад заступамо тезу о симбиози државног и црквеног развоја који су узрочно-последично повезани. Наиме, државна стабилност је гарант развоја црквеног живота, поготово у његовом институционалном смислу. Док црквени процват тј. народно духовно и културно благостање представља гарант државног напретка и друштвеног благостања. У закључку бранимо тезу да само суверена Србија и независна Српска православна црква представљају гарант народног благостања и друштвеног развоја.

Кључне речи: црква, држава, Србија, самосталност, аутокефалија, слобода.

¹jovanconic96@gmail.com

1. Увод

Развој државе и њеног народа је нераскидиво повезан са развојем цркве. Државно-правна традиција Византије тј. Источног Римског царства нас учи да су држава и црква метафорички речено две стране једне исте медаље. Наиме, држава и њен владар се брину о световним стварима и материјалним добрима народа док се црква стара о духовним питањима. На тај начин је „основни принцип међусобних односа државе и цркве постао хармоничан заједнички рад и тесна веза између грађанских и црквених власти, без узајамног потчињавања.” (Николић, 2014:357). Ова нечела су углавном прихаватана у свим државама које су хришћанство примиле из Византије. (Николић, 2014:357). Као што човек представља симбиозу материјалног и духовног тако и благостање једног народа који представља срж постојања сваке државе, зависи од присуства обе ове компоненте. Недостатак једне од њих несумњиво државу уводи у нестабилност која кулминира распадом исте. Организована држава је народу давала сигурност без којег нема друштвеног развоја и материјалног напретка, а црква духовни смисао постојања. Народ је преко цркве постајао свестан своје улоге у друштву као и положаја и значаја државе која ту његову улогу штити и осигурава. Рађање колективне свести једног народа се остварује кроз спознају заједничког тј. колективног смисла постојања. Српски народ је као колективни ентитет кроз историју своје државности одлично знао да је изградња државе једино потпуна и дуготрајна добијањем сопствене црквене самосталности.

Овај рад приказује државну и народну борбу за добијање аутономије и аутокефалије Српске цркве која је симултано пратила настанак и развој државе. Од најранијих зачетака организоване државности код Срба, хришћанство као религија је било далеко од доминантног. Древно родноверје и многобоштво као и култ предака било је широко распрострањено на територији читавог Балкана. (Слјепчевић, 1962:14). Византија је била културни и економски магнет за народ Хелма која је ширећи свој утицај ширила и хришћанство. Српска владарска породица на челу са кнезом Мутимиром Властимировићем примила је хришћанство у периоду између 867. и 873. године, уз велики допринос мисионарског рада Светих Ђирила и Методија. (Живковић, 2004:27). У годинама које су следиле народ је полако прихватао нову веру и крштавао се, идући стопама своје владарске породице.

Неразрушиви темељ наше државе и цркве је свакако краљевић Растко Немањић односно Свети Сава. Његов немерљив допринос се пре свега огледа у делатном раду на добијању црквене самосталности. Наиме,

у периоду средњовековне Србије у доба славне династије Немањића држава је јачала и постепено се ширила обухватајући све већи део територије тадашње Византије, на којој су живели претежно Срби. Али, поред јачања државе, мудри владари су били далековиди и радили су на добијању црквене аутокефалије као јединог гаранта дуготрајне народне самосвести. Заслугама Светог Саве и његовом мудрошћу али и политичком и дипломатском борбом Српска црква је постала аутокефална 1219. године. Наиме, те године је Цариградски патријарх Манојло I у Никеји рукоположио Светог Саву у чин архиепископа српских и приморских земаља. Њено седиште је било у почетку у манастиру Жича, а касније у Пећи. Развој државе, поготово у време Душана Силног који Српско краљевство подиже у ранг царства прати и црква. Српски архиепископ Јоанкије II уздигнут је у ранг патријарха 1346. године како би могао да крунише Душана за цара, а Српска архиепископија је постала патријаршија. (Слјепчевић, 1962:34).

Теза да је црквено благостање повезано са државном стабилношћу пример је долазак Османлија на Балкан и пропаст Српског царства. Падом Смедерева 1459. године Пећка патријаршија бива укинута све до њеног првог обнављања 1557. године за време патријарха Макарија и његовог брата Мехмед-паше Соколовића. (Слјепчевић, 1962:112). Овај период који није био кратак представљао је доба олакшања за српски народ. Обнављање црквене организације у институционалном смислу представљало је буђење народне наде. Геополитичке околности, фанариотске завере али и многобројне буне које су црквени владари тзв. етнарси су водили против Турака довели су до поновног укидања патријаршије 1766. године од стране султана Мустафе III. (Слјепчевић, 1962:112). За српски народ уследило је време великих искушења, те су многи спас тражили на север у тадашњој Хабзбуршкој монархији. Преместивши и седиште Пећке патријаршије у Сремским Карловцима обновивши исту 1848. године.

2. Свети Сава и Српска црква

Писати и говорити о Српској православној цркви, а не поменути Светог Саву је неодговорно. Важност и значај његовог рада је немерљив, с обзиром да је његова личност како у оригиналним историјским списима тако и у усменом предању народа представљена као добро семе које је посађено у земљу и из којег је изникао благословени плод. Свети Сава јесте истински утемељитељ наше цркве али и државе. Развој културе, образовања, здравства, државног уређења, дипломатије итд. има свој

темељ у једном од највећих Немањића свих времена, принцу Растку². Рани 13. век за Србију али и Европу је био бурни период у којем је најмоћнија држава тадашњег цивилизованог света доживела велики ударац. Источно Римско царство тј. Византија је упала у велику кризу и после своје вишевековне славе довело се у питање њено постојање. Византијска пропаст није иницирана од стране источних варварских племена, економског краха или грађанског рата између више фракција већ преваходно од стране западних хришћанских савезника. Цариград је пао 1204. године на превару коју су осмислили крсташи и Млетачка република, а које је идејно предводио римски папа Бонифације I. (Брујић, 2005:28). Наиме, крећући се у тобожњи Четврти крсташки поход на Јерусалим напали су Византију са циљем успостављања Латинског царства на њеним просторима. Пад Цариграда је имао катастрофалне последице по државу и народ. Вишедневна пљачкања, и рушења била су до тада незапамћена. Државноправни наследници Византијске традиције биле су новоосновано Никијско царство, Епирска депотовина и Трапезунтско царство. (Брујић, 2005:52).

Геополитичка ситуација у том моменту била је врло специфична. Наиме, сукоб истока и запада, губљење Византијског утицаја на нашем простору и још неукорењена моћ Латинског царства покренуле су Немањиће на деловање. Стабилна српска држава под руководством Стефана Немање и његових синова креће у дипломатску мисију која ће променити ток српске историје. Изабир правог тренутка за акцију био је од кључне важности. Србија се налазила између римског католицизма на њеним западним границама и новоформираног Латинског царства. Притисци од стране нових Латинских господара бившег Византијског простора на владарску породицу Немањића били су евидентно све јачи. Остати веран православљу у моменту пада Византије и самог Цариграда било је велико политичко искушење, али је судбоносна одлука донета. Наиме, врх српске државе и њене владарске куће остаје доследан и постојан у одбрани свог православног идентитета.

Свети Сава креће пут Никеје где су столовали Васељенски патријарх и Византијски цар, са циљем да издејствује аутокефалност за Српску цркву. (Слјепчевић, 1962:49). Моменат је био прави, Охридска архиепископија под чијом се јурисдикцијом налазила аутономна али не и аутокефанла Савина црква била је под влашћу Латинског царства. Утицај Латина и западног католицизма је био све већи као и понуде папе да

² Велики жупан Стефан Немања (монашко име Симеон), имао је три сина, Стефана Првовенчаног потоњег краља средњовековне Србије, Растка тј. Св. Саву првог архиепископа Српске православне цркве и Вукана.

он „уздигне” православног старешину у Србији. (Благојевић, 1989:68). Тим неканонским али свакако политички примамљивим чином кроз време би се свакако изгубио православни идентитет српског народа. Геополитички курс кретања Србије која признаје папу за свог поглавара у потпуности би променио оно што средњовековна Србија јесте и што је била. Док би последице такве одлуке за будућност земље биле несагледиве. С друге стране, дајући аутокефалност Српској цркви Васељенски патријарх Манојло I као и цар Теодор I Ласкаридис би потврдили свој статус и истакли значај Никеје као седишта Источног света. Наиме, то су биле додатне околности које су биле од великог значаја на позитиван одговор Савиној молби. Сава I Немањић је хиротонисан у Никеји за првог српског архиепископа, а Српска православна црква је добила потпуну аутокефалност те судбоносне 1219. године. Будући Савини наследници неће морати да долазе у Никеју на рукоположење од стране Васељенског патријарха већ ће се бирати самостално по канонима Васељенских сабора која уређују избор поглавара аутокефалне цркве. (Благојевић, 1989:72). Српска држава која се кретала путем великог развоја и светске славе чином добијања црквене аутокефалности добила је утемељење али и велики подстрек за даље напредовање. Радонић истиче да је „патријарх тада био у Цариграду и да није било Латина и подвојености између епирских и никејских Грка, тешко би Сава испословао самосталност српској цркви.” (Радоњић, 1933:104).

Овим чином је Србија утемељила свој статус у православном свету који траје и данас. Начинила је избор који ће јој трасирати пут кроз будуће векове. Последице тог избора су биле уочљиве одмах после Савиног повратка у земљу. Уследио је културни и дрштвени процват који је до тада био незапамћен. Св. Сава у отаџбину доноси не само потпуну црквену самосталност која је гарант државног напретка већ са њом и Законоправило као зборник црквених и грађанских прописа. (Слјепчевић, 1962:59). Савина Крмчија³ је постала основни законик и устав Српске православне цркве али и бугарске и касније руске. Центар црквеног и друштвеног живота постаје манастир Жича као седиште архиепископије из којег се ширио културни и друштвени утицај на целу државу. (Слјепчевић, 1962:61). Сам манастир се налазио готово на средини пута који повезује Цариград и Рима, што нам симболично описује и позицију наше државе и народа кроз векове. Ова значајна историјска и дипломатска победа имала је огроман утицај на тадашњу

³У литератури познат и по називу Номоканон Светог Саве. С обзиром да садржи не само црквена већ и грађанска правила неретко се помиње и као први српски устав.

Србију. Одредила је правац не само духовног развоја народа већ и државно-правног кретања уопште.

3. Пећка патријаршија

Теза о условно-последичном развоју државе и цркве се у већини случајева показала као исправна. Црквено благостање је праћено стабилношћу државе и обратно. Србија Немањића била је у великом успону, успостављање краљевине и добијање аутокефалије није био крај амбицијама ове династије. Владари ове светородне лозе незадрживо су ширили границе своје земље са јасним плановима да њихова држава буде нова Византија и наследница Источног Римског царства која се зида на темељима древне српске државе. (Слјепчевић, 1962:113). Кључна историјска личност овог периода која је надасве заслужна за успон државе и цркве је Стефан Душан Немањић, српски цар.

Поразивши Бугаре у бици код Велбужда 1330. године млади краљ и командант војске Душан задобија симпатије властеле и већ идуће године свргава свог оца и ступа на Немањићи престо. Млади и амбициозни краљ жељан освајања користи изванредну геополитичку ситуацију у којој се налазило Балканско полуостро са тачке гледишта његове државе. Наиме, моћну Византију која је била главна препрека Душановим освајањима потреса велика државничка криза која кулминира у грађански рат. У таквом моменту српска војска са краљем Душаном на челу креће у победоносни поход и шири своју државу све до Пелопонеза. Србија постаје најјача сила на Балканском полуострву и једна од најцењенијих држава Европе. Амбиција краља Душана да постане цар се није могла замислити без патријарха. Према традицијама Истока само је патријарх цркве мога да крунише цара, а Цариградски патријарх против чије је државе Душан ратовао то сигурно није могао, а ни хтео да учини. Наиме, иако је канонска потпора за тако нешто постојала с обзиром да су границе цркве пратиле границу државе. Стога се „цариградска патријаршија имала одрећи *ipso facto* јурисдикције над епархијама које су отргнуте од Византије и припале српској држави.” (Гријућ, 1929:371).

На основу свега реченог можемо констатовати да догађај који је уследио представља бисер српске историографије. У главном граду Душановог царства, Скопљу одржан је Сабор на празник Цвети 1346. године где је дотадашњи архиепископ пећки Јоаникије II проглашен за српског патријарха. Српска архиепископија је овим чином уздигнута у ранг патријаршије што ће кроз даље векове у великој мери обележити српски народ и цркву. На празник прославе Васкрса Исуса Христа, српски

патријарх Јоаникије II у Скопљу заједно са бугарским патријархом Симеоном и Охридским архиепископом Николом крунише Душана за цара Срба и Грка и „венчава га за царство.” (Данило II, 1988:371). Овим чиницима српска држава постаје царевина са престолом у Скопљу, а црква патријаршија са седиштем у Пећи. Државно-правни развој у периоду царевине је био евидентан. Цар Душан не запоставља законодавство и доноси свој законик 1349. године у Скопљу и допуну 1354. године у Серу који усавршавају устројство Пећке патријаршије у државно-правни живот царске Србије. Наиме, избор новог српског патријарха који треба да се устолочи и седне на престо Светог Саве бира државни сабор којег су сачињавали световна и духовна властела, док је избор епископа вршио Архиепископски Сабор. (Слјепчевић, 1962:117). Србија је као држава била једна од ретких у том периоду која је била апсолутно суверена и независна, те је своју моћ дипломатски пројектовала широм света. За тако нешто имала потпору у канонски признатој и аутокефалној Српској православној цркви која је итекако утицала на државни и народни престиж уопште. У овом конкретном случају се потврђује почетна претпоставка да државни и црквени развој заправо јесу узрочно-последично повезани и да деле заједничку судбину. До таквог закључка се поново долази проучавањем наредног периода који следи, а то је опадање моћи царства и губитка утицаја цркве.

Прекретница у незадрживом државном и црквеном развоју била је сумњива смрт цара Душана 1355. године. Његовим одласком са историјске сцене одлази и златно доба средњовековне Србије. Држава се убрзано распада, а великаши не поштују ауторитет новог цара, Душановог сина Уроша II Немањића. Такође се по први пут на историјској сцени Балкана појављују Турци који ће у Маричкој бици 1371. године задати страховити ударац српској држави. (Слјепчевић, 1962:122). Исте године умире и цар Урош II Немањић. Губитком државне територије смањивала се и јурисдикција Српске православне цркве, те су многе области постале надлежштво Охридске архиепископије тј. Цариградске патријаршије. Кратки предах у овом државном расулу и нада за Србију био је кнез Лазар Хребељановић који је окупио српске земље у тзв. Моравску Србију. У периоду његове власти, а у време патријарха Саве IV долази и до званичног повлачења анатеме васељенске патријаршије и помирења две цркве које се збило 1375. године. (Слјепчевић, 1962:121). Успостављено канонско јединство било је од велике важности за црквени живот и дало нову наду. Оно што је остало од некадшњег царства, а што је кнез Лазар успео да уједини и окупи нашло се пред највећим искушењем по државу и народ до тада познатог. Отоманско царство са

свом својом силом сручило се на Косово поље 1389. године на Видовдан са циљем да уништи оно што је од Србије остало. Великим страдањем и погибијом обеју владара српска држава задобија вазални статус али спречава ефикасну и потпуну окупацију све до коначног пада Смедерева 1459. године. Пропашћу државе упоредо се гаси и самосталност Пећке патријаршије, а услед смрти патријарха Арсенија II 1463. године све преостале поседе патријаршије Турци уступају Охридској архиепископији тј. фанариотима.⁴ Уследило је доба отвореног ропства које се огледало у рушењу свих културних и духовних блага тадашње Србије. Не може се пребројати колико је црква срушено поготово у првим деценијама Отоманске окупације.

4. Отоманско царство против Савине цркве

Период ропства под Турцима био је упамћен у народном сећању као доба језивог страдања у којем су Отомански окупатори покушавали да униште национални дух и веру српског народа. Главна препрека за реализацију такве идеје била је Српска православна црква која је чувала победнички дух државе Немањића, а који је народу уливао наду и веру у слободу. Турци нису бирали средства у остварењу своје амбиције, стога су се служили суровом рушилачком силом у свом освајачком походу. Покоравање српских земаља није био крај амбицијама Порте, кретали су се према северу. Фронт се преселио изнад Саве и Дунава, а на удару су се нашле католичке краљевине. Примат турског освајања био је Беч и продор на запад, а за тако нешто њихова Балканска полеђина не би смела да буде рањива. Геополитичка ситуација средином 16. века се мења, продор ка Угарској се зауставља, а фронт стабилизује. Турци схватају да су им добри односи са православним становништвом Балкана преко потребни, што Срби мудро користе. Ова ситуација је довела до обнове Пећке патријаршије 1557. године која је имала далекосежне позитивне последице по српски народ. „Иако немамо у погледу обнове патријаршије довољно података, мислимо да је обнова патријаршије 1557. дошла као последица овога новог односа српског народа према Османској империји.” (Поповић, 1928:229). Несумњиву улогу у обнови Пећке патријаршије је имао Мехмед-паша Соколовић чије је политичко помагање српском елементу у Турској била не само израз привржености народу из којег је поникао, већ и врло прагматична мудрост турског

⁴ Фанар је предграђе Цариграда где су живели преостали Грци од којих су многи потицали од богатих породица које су своје богатство и утицај сачувале и у доба Отоманског царства. Фанариоти су били негативно настројени према српској јерархији и ширили су грчки црквени и политички утицај уз несребичну помоћу турске сабље.

државника, који је схватао какав је проблем Отоманског царства на Балкану и како га треба решити. (Ђоровић, 2017:452). Обновљена патријаршија Св. Саве на свом челу је имала патријарха Макарија Соколовића, брата Мехмед-паше. Време патријарха Макарија било је упамћено као период обнове једног од разрушених темеља славне Немањичке моћи, православних храмова. Подизане су нове цркве и манастири, а обнављани су стари док се у народу изнова рађао осећај верске припадности и народног јединства. (Слјепчевић, 1962:217). Обновљена Српска црква обухватала је готово све српске земље које су биле под Турцима, а „скоро цео српски народ дошао је под власт Пећке патријаршије.” (Станојевић, 1908:207).

Пећка патријаршија је узимала на себе и државне функције, те је патријарх пресуђивао и у грађанским и брачним споровима. Народ готово да није користио институције турске власти у решавању наведених проблема. Патријарх је постао прави етнарх.⁵ Старо обичајно право средњовековне Србије, као и сам Душанов законик увелико су се користили од стране патријарха Макарија и његових епископа. (Соловјев, 1980:227). Овакав приступ је учинио да народ почне веровати како се у „пећкој патријаршији продужио континуитет његове физички нестале државе.” (Слјепчевић, 1962:227). Пећ је предстаљала светионик који је осветљавао пут кроз тамну маглу турског ропства. Очи српског народа биле су упрте у своју цркву као у узданицу и заштитницу која је под својим покровом чувала своје стадо чекајући слободу. Али слобода је била далеко.

Тамни облаци су поново почели да се надвијају над небом српског народа. Стални ратови између Турака и Хабзбуршке монархије и касније Аустрије имали су озбиљне последице по Србе. Турци немогавши да поразе велике католичке краљевине са севера светили су се над хришћанским становништвом на просторима које су они контролисали. Уследила су велике сеобе српског народа на север, од којих су најпознатије оне из времена патријарха Арсенија III Чарнојевића 1690. године и патријарха Арсенија IV Јовановића 1739. године. Јачање грчког фактора било је фатално по опстанак Српске православне цркве. Фанариотско завереничко деловање имало је за циљ укидање патријаршије у Пећи и прелазак свих њених епископија под јуриздикцију Цариградске патријаршије. Тренутак за тако нешто никада није био бољи из фанариотске перспективе. Наиме, финасијски ослабела и у дуговима, изнутра

⁵ Поглавар тј. политички вођа народа. Назив долази од грчке речи *etnos* (народ) и *arhont* (вођа).

подривена фанариотским утицајем са народом у избеглиштву Српска православна црква била је у тешком стању. Цариградски патријарх Самулио III је поднео молби за укидање Пећке патријаршије султану Мустафи III. На основу ове молбе султан Мустафа III царским бератом укида Пећку патријаршију 1766. године, а територија њене јурисдикције припадају Цариградској патријаршији. (Слјепчевић, 1962:311).

Према Нићифору Дучићу главни разлог за укидање Пећке патријаршије су завере фанариотских владика који су код Порте клеветали Србе и потенцирали њихов револуционарни дух и нелојално понашање према царству. Поготову после напуштања царства двојице српских патријараха који су са народом напустили „царску милост” и отишли северно од Саве и Дунава, не помињући праве разлоге за такве епохалне сеобе. Такође истиче да је патријаршија укинута по „настојању користољубивих чорбација цариградских, шовиниста грчких и по сплеткама римске пропаганде на Балканском полуострву, присајединивши је цариградској патријаршији с погодбом да плаћа царској благајни дацију која је била на њој.” (Дучић, 1897:37). Грчко свештенство се према Србима и осталим православним народима, сем наравно Грцима односило више као маћеха него као мајка. Српски народ је остао без сигурне заштите, а фанариотске владике су најмање бринуле за духовно и материјално благостање Срба чије обичаје и језик нису ни познавали. Упорно покушавајући да их хеленизују кроз наметање промена у богослужењу. (Слјепчевић, 1962:228).

У овом периоду дошло је до однарођавања српског народа који је у многим крајевима прелазио на ислам како би сачувао елементарну егзистенцију. Навешћемо запажања чувеног дипломате и историчара, козула Руског царства са краја 19. века Јастребова који пише о територији Косова и Метовије, области Гора. Вели Јастребов, „и сада када се поведе реч о Пећи производи значајан утицај на Горанске старце. Када сам их питао да ли имају какве књиге и записе из старог времена, где забележено штагод о старом животу када су били хришћани, оно ми показаше на Пећ говорећи; тамо ћеш наћи све што се нас тиче ако то нису однели са собом у Стамбол грчки деспоти-ефендије који су тада почети долазити у Пећ.” (Јастребов, 2020:140). Прозелитизам Римске курије користио је прилику и остваривао велики утицај на западним ободима српског националног простора. Остаци Пећке патријаршије функционисали су у разним крајевима Балкана, најпре кроз формирање Карловачке митрополије до дефакто самосталног функционисања Српске цркве у Црној Гори.

5. Закључак

Писати о овако озбиљној теми представља велику одговорност због њене важности. Наиме, кроз овај рад провејава теза да су државни и црквени развој узрочно последично повезани. Настанак организоване средњовековне државности прати и стварање сопствене црквене јерархије у институционалном смислу. Тешке историјске ситуације које су у више пута довеле до државне и народне пропасти такође су нераскидиви део историјско-правне константе. Због тога закључујемо да је само континуирана борба за сопствену слободу једино решење. Народи који су се борили често су нестајали и пропадали са светске историјске сцена али и опстајали и развијали се, док они који су одустали и предали се тешком бремену историјске стихије више не постоје. Моменат добијања аутокефалности је одредио историјску везаност цркве за државу и обострану важност њихових паралелних постојања. Развој државе Немањића праћен је у стопу са институционалном и дипломатском борбом за добијање црквене самосталности. Једном добијена, представљала је бисер епохолних достигнућа ове династије. Тренуци државне пропасти који у случају наше историје најалост нису ретки, значили су за цркву период великих искушења која су доводила неретко и до нестајања исте у материјалном смислу. Уништавање храмова, масовна организована убиства свештенства и монаштва често су се догађала када црква није била под државном заштитом. Такође је било присутно насилно преверавање народа на друге вере што је за последицу имало готово увек губитак националне свести о народној припадности. Протеком времена стасавале су нове генерације које су одрастале у често исламској или католичкој вери на основу чега су губиле идентитетску повезаност са припадницима сопственог српског народа. Културна повезаност неретко није била довољно јака док је времоном све више слабила, те су се некадашњи Срби православне вере у ратним стихијама налазили на супротној страни. С друге стране непостојање црквене самосталности у слободној и независној држави представљало је неиздрживу ситуацију која се огледала у константном страном мешању у унутрашње послове народне власти. Развој суверене и независне Србије није се могао замислити без потпуно самосталне и аутокефалне Српске православне цркве. Црква је у држави Немањића имала кључну улогу, а то је очување и поспешивање народне самосвести о сопственом идентитету и култури без које један народ не може да постоји.

Само потпуно независна Српска православна црква је испуњавала услове за несметаним државним развојем на општенародну корист.

Духовни развој народа уз очување националне свести могао се одржати само у цркви која је имала народну јерархију. Наиме, црквени великодостојници других националности нису радили на очувању државничке и колективистичке свести код српског народа, њима страног, те закључујемо да је важност народне јерархије драгоцена. Католички прозелитизам који је долазио са запада негативно је утицао на српски национални корпус. Променом вере, а протеком времена долазило је до постепеног однарођавања српског народа од своје матице. На просторима на којима Српска црква није имала развијену организацију, а у периоду непостојања народне државе, долазило је до губљења колективне свети о народном јединству. Из ових разлога је на простору Јадранске обале и континенталне Босне велики део српског народа протеком времена изгубио осећај припадности и утопио се у друге народне етносе. Закључујемо да је само суверена и независна Србија била у стању да осигура неометани црквени развој који је доводио до очувања колективне свести народа и његове историјске улоге на овим просторима. Све српске владарске династије су у вођењу своје државничке политике то знале без обзира на период у којем су владале. Наиме, династија Немањића у чије време Србија настаје као средњовековна држава и чији краљеви и цареви постају најмоћнији владари тадашње Европе, црквено питање не одваја од државног. Доказ ове изванредне посвећености јесте управо та, да је већина владара из ове династије у одређеном периоду свога живота примило монашки постриг. Српска православна црква је у своме диптиху светих уврстила многе Немањиће, почевши од Стефана Немање тј. монаха Симеона зачетника династије и његовог сина Растка тј. монаха Саву утемељитеља Српске православне цркве, као и многих других благочестивих владара, монаха.

Литература

Благојевић, М (1989). *Србија у доба Немањића; од кнежевине до царства 1168- 1371*, Вајат. Београд.

Брујић, Д. (2005). *Водич кроз свет Византије*, Дерета, Београд.

Данило II (1988). *Животи и краљева и архиепископа српских*, Просвета, Београд.

Дучић, Н. (1897). *Васељенска патријаршија српско црквено питање*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд.

Ђоровић, В. (2017). *Историја Срба*, Лео Commerce, Београд.

Грујић, Р. (1929). Пећак патријаршија, у: *Народна енциклопедија СХС*, књ.3, Библиографски завод, Загреб.

Јастребов, И. (2020). *Подаци за историју српске цркве и народа*, Службени гласник, Београд, 2020.

Николић, Д. (2014). *Историја права-стари и средњи век*, Правни факултет у Нишу.

Поповић, Д. (1928). О мартолозима у турској власти, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. VIII (1928), Државна штампарија Краљевине СХС, Београд.

Радонић, Ј. (1933). *Свети Сава, Летопис Матице српске*, књ.535, св. 2, Нови Сад.

Слјепчевић, Ђ. (1962). *Историја Српске православне цркве*, књ.1, Искра, Минхен.

Соловјев, А. (1980). *Законик Стефана Душана 1349. и 1354.* САНУ, Београд.

Станојевић, С. (1908). *Историја српског народа*, Штампарија Давидовић, Београд.

Jovan Conić, LL.M.,
PhD student,
Faculty of Law, University of Niš

AUTOCEPHALY OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH DURING THE NEMANJIC DYNASTY

Summary

One of the most important periods in the history of the Serbian state and church was the autocephaly of the Serbian Orthodox Church in 1219. At the time of the development of medieval Serbian statehood, the ruling Nemanjić Dynasty launched a diplomatic struggle with the aim of gaining complete church independence. The struggle was forefronted by the historical figure of Saint Sava (born Rastko Nemanjić), whose efforts and sacrifice led to the acquisition of autocephaly by the Serbian Orthodox Church. In this context, the first part of the paper deals with one of the most significant historical period of the Serbian church and state, when the Serbian church obtained autocephaly in 1219. The second part of the paper presents the trials that occurred in that period as well as the difficulties sustained by the church and state dignitaries. Then, the author examines the thesis about the symbiosis of the state and church by providing concrete examples how the survival and development of the church was causally linked with the fate of the state. This thesis is also valid vica versa: the church independence and development ensure the smooth progress of the state organization. Based on the historical experience of the Serbian people, the author concludes that it was only independent Serbia with its completely independent church that could provide a secure future for its people. The history of the state bears witness that the people who had been living in the territories commonly inhabited by the Serbian people for centuries, but where the Serbian state and church had not established their sovereignty and jurisdiction, were often denationalized. However, in the area of state sovereignty and ecclesiastical jurisdiction, people retained the self-awareness of their national and religious affiliation despite the numerous adversities that threatened them. The author concludes that state stability is the guarantor of the development of church life, whereas church prosperity, i.e. national spiritual and cultural well-being, is the guarantor of state progress and social well-being. Hence, only a sovereign Serbia and an independent Serbian Orthodox Church are the guarantors of national well-being and social development.

Keywords: church, state, autonomy, autocephaly, Serbia, freedom.